

Стево Пашалић¹
Универзитет У Источном Сарајеву
Педагошки факултет у Бијељини
Момчило Пелемиш
Универзитет у Источном Сарајеву
Педагошки факултет у Бијељини

УДК 37(497.6 Република Српска)
Прегледни чланак
doi: 10.7251/NSK1301010P

Дарко Пашалић
Универзитет Синергија
Бијељина

ОБРАЗОВАЊЕ У 21. ВИЈЕКУ КАО РЕСУРС РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ – ИЗАЗОВИ И ДИЛЕМЕ

***Апстракт:** Свака национална економија и њен дугорочни развој зависе искључиво од квалитета њених људских ресурса. Систем образовања основна је инфраструктурна претпоставка раста и развоја, исто као што је то и систем транспорта, енергетски систем, итд. Концепт доживотног учења и развоја људских ресурса једног система обухвата и усклађује различите облике учења у свим животним периодима. Савремени образовни систем чини мрежа школских и нешколских организација повезаних партнерским односима. Школа више није једина образовна установа, па се развој људских ресурса једне земље не смије редуковати на реформу школског система. Већ сада је тешко предвидјети која знања и вјештине ће бити потребне и тражене за наредних десет година. У већини професија знање се удвостручује сваких неколико година, што значи да знање свакога од нас треба да се удвостручи сваке 2 – 3 године, само да бисмо „држали корак“ са промјенама, а они који то не буду чинили неумитно ће заостајати. Традиционалне школе и образовни системи уопште, прилично неефикасни и неприлагодљиви школују просјечне појединце, па им тако не омогућавају да напредују у складу са својим способностима. На почетку 21. вијека сусрећемо се са огромним промјенама: живот, друштво и економија постају све сложенији; вријеме у којем живимо је непредвидиво; природа послова се радикално мијења; све више послова нестаје услед технолошких промјена. Пројектована будућност образовања као ресурса у Републици Српској имаће своје утемељење у учењу за рад (стицање нових знања која се практично могу примјенити), учењу за заједнички живот (стицање сазнања о другима), учењу за постојање (самостално и критичко расуђивање).*

***Кључне ријечи:** систем образовања, ресурси, знање и вјештине, технолошке промјене.*

¹stevo.pasalic@gmail.com

Увод

Концепцију и садржај образовања дефинише свака држава сама за себе, како би преко овог важног инструмента појединци прихватили вриједност и норме система државе.

У савременом систему образовања поштују се непристрасност, мјерила вриједности знања, достигнућа и способности појединаца. Неефикасни системи високог образовања у Европи, који се нису прилагодили промјенама у друштву и нису пратили технолошки развој, нису створили критичну масу дипломаца који су *наоружани* адекватним знањем, вјештинама и квалификацијама, те били спремни да равноправно конкуришу на тржишту рада.

Европа знања је незамјењив фактор људског и друштвеног развоја, способна да своје грађане припреми за изазове трећег миленијума, наглашавајући заједничке вриједности. Савремене националне образовне политике у развијеним земљама темеље се на концептима који су протеклих деценија разрађени у међународним организацијама (UNESCO, OECD, ILO, Савјет Европе, Европска комисија, итд.) и који се препоручују својим чланицама у спровођењу националних образовних реформи.

Знање је најважнији људски ресурс и капитал, а с обзиром на неопходност посједовања информација (знања), да би се опстало у стално промјенљивом окружењу, данашње друштво је названо „друштво знања“.

Процес образовања се одвија у оквиру институција система образовања. Такав систем обухвата све образовне институције које су повезане и организоване у једну јединствену мрежу у том систему. Свака земља има свој специфични систем образовања, мада велики број образовних система има нека општа и заједничка обиљежја, која се односе на организацију, нивое образовања и трајање школовања.

Иначе, високо образовање у Европи карактеришу два доминантна модела образовања, и то: дуални („binarni model“) и јединствени модел.

Република Српска има дуалну структуру образовања, као два одвојена система – универзитетски и неуниверзитетски.

Универзитетско образовање пружа одговарајуће академско образовање у области научно-истраживачког рада. Неуниверзитетско образовање, као дио система високог образовања, односи се на разноврсне високошколске институције (тзв. високе школе).

Према истраживањима Станфорд универзитета (САД), укупно људско знање настало до 1900. године удвостручено је до 1950. године. Од тада се цјелокупно људско знање удвостручава сваких 5 – 8 година. Тако се на почетку 21. вијека сусрећемо са огромним промјенама:

- живот, друштво и економија постају све сложенији;
- вријеме у којем живимо је непредвидиво;
- природа посла се радикално мијења;
- све више послова нестаје усљед технолошких промјена;
- прошлост све мање може бити ослонац и путоказ за будућност.

Републици Српској је потребан образовни систем који је *компактан* (потпуно у складу са развојном стратегијом), а *флексибилан* (лако прилагодљив тржишту).

У образовном систему Републике Српске, који обухвата предшколско, основно, средње и високо образовање има око 204000 ученика и студената и око 25 000 запослених, што је око 16% њене укупне популације.

Образовање као развојни ресурс

У развијеним државама главни развојни ресурс је људски капитал, а његов квалитет битно одређује образовање и обуку. Образовање и обука треба да допринесу одрживом националном развоју и трајном развоју појединаца. Због тога све развијене земље сматрају образовање и развој људских ресурса националним приоритетом, те примјењују оне стратегије развоја образовања и обуке које највише доприносе привредном, социјалном и културном развоју државе.

Због наведених разлога савремене стратегије развоја образовања и људских ресурса не захватају само школовање дјеце и младих, него и неформално и информално образовање. Процијењује се да су оне земље чија се развојна политика не темељи на концепцији доживотног учења осуђене на привредну и политичку маргинализацију.

Улагање у образовање и обуку појединаца доноси профит који је упоредив с улагањима у физички капитал. Све већи удио услужних дјелатности у привреди, брзина којом се мијења технологија, растући удио знања и информација у односу на вриједност производње, као и ниво привредног реструктурисања, иду у прилог таквој врсти улагања.

Процијењује се да би додатна година просјечног школовања у развијеним земљама Европе одмах довела до повећања привредног раста за око 5%, те до дугорочног повећања раста за 2,5%. Фактори који утичу на удио образовања у привредном развоју неке заједнице (државе, регије) су:

- конкуренција и динамичност;
- више радних мјеста и квалитетна радна мјеста;
- друштвена укљученост;
- регионална политика;

- *демографија*, гдје је стопа наталитета битан фактор који утиче на број ученика на свим нивоима образовања. Земље са остарјелом популацијом (многе земље Европе) теже хватају корак са убрзаним технолошким промјенама, него оне гдје је популација знатно млађа. У млађој популацији темељно образовање и обука се лакше замјењује новијим развојем и усвајањем нових вјештина;

- улагање у образовање и обуку.

Међутим, да би тако посматрано образовање могло у будућности да се оствари, потребно је предвидјети који ће се послови обављати, која ће и каква знања бити потребна, какви ће породични односи доминирати, какви ће међуљудски односи преовладати. Све то, као и остало, одредиће интелектуалне и психолошке способности, али и знања која ће људима сутрашњице бити потребна да би успјешно пратили убрзани друштвени развој. Тако ће човјекова будућност зависити од његовог образовања.

Полазећи од могућих пројекција развоја друштва, промјене у образовању у будућности односиће се на промјену организационе структуре образовног система, на побољшање наставних садржаја и на промоцију оријентације усмјерене на будућност.

Нови приступ образовању неминовно ће пратити промјене које се у друштву сутрашњице очекују. Футуролози оправдано постављају питања да ли ће се образовни процес одвијати у одговарајућим институцијама, јер се предвиђа много већи степен општег образовања и културе. У тим околностима родитељи ће преузети улогу професора, о чему се, иначе, у многим развијеним земљама већ увелико размишља. Говори се и о могућности образовања путем посматрања, али и учествовања у многим важним друштвеним догађајима, говори се о доживотном образовању и учењу на даљину, што већ полако постаје стварност.

Образовање као ресурс Републике Српске

Савремене стратегије образовног развоја Републике Српске треба да се темеље на концепцији цјеложивотног учења и концепцији „друштва које учи“. Концепција цјеложивотног учења настала је из разлога што се количина новог знања сваким даном све више повећава, док постојеће знање све брже застаријева. Да би се ушло укорак с временом, неопходно је учити цијели живот, иако се цијели живот не може ићи у школу. Зато се осим школовањем образовање проводи и неформалним образовањем, самообразовањем и информалним учењем. То су четири главна, у развијеним земљама потпуно равноправна облика учења која се увезују у систем цјеложивотног учења.

Неке анализе показују да стање школског и нешколског образовања у Републици Српској више не одговара развојним потребама развијеног друштва.

Програмима *предшколског васпитања и образовања* обухваћен је мали број дјецe, при чему институције предшколског васпитања и образовања нису подједнако доступне свима. Зато је неопходно стварање просторних, финансијских и кадровских услова за

укључивање што већег броја дјецe у години прије поласка у основну школу у програм предшколског васпитања и образовања.

Табела 1. Контингент предшколске популације Републике Српске

Година	Број рођених	Мушких	Женских
2006.	10 488	5 351	5 137
2007.	10 110	5 203	4 907
2008.	10 198	5 162	5 036
2009.	10 603	5 577	5 026
2010.	10 147	5 184	4 963
2011.	9 561	5 008	4 553
Укупно	61 107	31 485	29 622

Извор: Демографски билтени 4-11, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Од 2002. године Република Српска биљежи константно смањење броја живорођене дјеце, што у просјеку на годишњем нивоу износи 308 мање живорођених. Просјечна старост мајке при рођењу првог дјетета је 28 година (2011.), док је у ЕУ достигла 29,7 година (2009.). Од укупног броја живорођене дјеце у Републици Српској око 84% се роди у старости мајке од 20 до 34 године.

Табела 2. Предшколске установе у Републици Српској у школској 2011/2012. години

Врста својине	Број установа	Број дјеце	Дјеца која чекају на пријем	Број запослених
Јавне установе	66	6 098	1 576	936
Приватне установе	16	634	20	82
УКУПНО	82	6 732	1 596	1 018

Извор података: Статистика образовања 2011/2012, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Број дјеце која бораве у предшколским установама је 6 732 или око 11% од укупног броја предшколске популације, што се сматра доста ниским обухватом. Уз то, просторна дистрибуција обухвата дјеце

у предшколским установама још неповољније одражава цјелокупан просторно-функционални развој овог сегмента образовног система у Српској.

Табела 3. Запослени у предшколским установама у Републици Српској према врсти радног времена у школској 2011/2012. години

	Васпитачи	Стручни сарадници	Медицински радници	Сарадници	Админ. особље	УКУПНО
Са пуним радним временом	462	41	113	273	105	994
Са непуним радним временом	8	3	4	7	2	24
УКУПНО	470	44	117	280	107	1 018

Извор података: *Статистика образовања 2011/2012*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Полазећи од општег циља предшколског васпитања и образовања које доприноси развоју дјетета предшколског узраста, потребно је омогућити развој различитих програма у складу са циљевима предшколског васпитања и образовања, чиме би се побољшао квалитет васпитно-образовног рада. Због тога треба да се на основу опште програмске концепције развијају посебни и специјализовани програми. Посебни програми обухватали би компензационе и развојне програме.

Основно образовање структурно и садржајно је компатибилно са истим образовањем у развијеним земљама Европе. Код нас основно обавезно образовање траје 9 година. Међутим, да би се повећао квалитет знања потребно је провести курикуларну реформу. Том реформом требало би растеретити програме од небитних информација, замијенити их садржајима боље трансферне вриједности, а методе проучавања осавременити поступцима који омогућују већи степен индивидуализације. Тиме ће се повећати квалитет образованости свих

ученика, па и оних са тзв. „посебним потребама“ (надарених и ученика с тешкоћама у учењу).

Деветогодишња основна школа у Српској подијељена је у три циклуса, од којих сваки траје по три године. Преласци између образовних циклуса су приближно усклађени са прелазима између развојних степена дјетета. Осим тога, за сваки циклус одређени су глобални развојни и васпитно-образовни циљеви, постављени као стандарди знања. На овај начин се уважавају индивидуалне разлике у брзини и начину развоја дјетета. Међутим, у пракси код нас функционише и даље систем 5 + 4 (разредна + предметна настава).

Табела 4. Контингент основношколске популације у Републици Српској

Година	Укупан ученика	број	Дјевојчице	Дјечаци
1995/1996.	125856		61699	64187
1996/1997.	130153		63569	66584
1997/1998.	126461		61787	64678
1998/1999.	125244		61173	64071
1999/2000.	121197		59017	62180
2000/2001.	114570		55869	58701
2001/2002.	114094		55463	58631
2002/2003.	113366		55169	58198
2003/2004.	125256		60738	64518
2004/2005.	122862		59513	63349
2005/2006.	119852		58247	61605
2006/2007.	116206		56419	59787
2007/2008.	115430		55975	59455
2008/2009.	113200		55241	57759
2009/2010.	108300		52634	55666
2010/2011.	105200		49 444	55 756
2011/2012.	101 372		48 658	52 714
2012/2013.	99900		47 952	51 948

Извор података: *Статистика образовања бр. 2 – 4*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Подаци Министарства просвјете и културе Републике Српске, Бања Лука

Укупно бројно кретање основношколске популације, према наведеним подацима, показује два тренда. Први је изражена стабилност у школским годинама од 1995/1996. до 1999/2000. године. Већ од наредне 2000/2001. Године евидентан је нагли пад броја ученика у основној школи. Овдје је ријеч о генерацијама дјецекоја су рођена у рату, као и посљедицама смањеног наталитета, те емиграцији виталног становништва из Републике Српске. Утицајем наведених фактора смањиван је укупни контингент становништва Републике Српске, а тиме и њене школске популације (Пашалић, 2007).

Табела 5. Ученици основних школа у Републици Српској у школској 2011/2012. години

	Број школа	Број одјељ..	Некомб. одјељења	Комбин. одјељења	Укупно ученика	Уч. I – V	Уч. VI –IX
Укупно	731	5 439	4 582	857	101372	54 033	47 339
Редовне основне школе	708	5 361	4 552	809	100 966	53 780	47 186
Основне школе за дјецу са посебним потребама	23	78	30	48	406	253	153

Извор података: *Статистика образовања, основне школе 2011/2012. године*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Табеларни подаци показују разубуђеност школске мреже, али са константним смањивањем ученичке популације. У школској 2012/2013. години ниједан ученик није уписан у 64 подручна одјељења, док је у 61 одјељењу уписан само по један ученик. Од 2012/2013. године број одјељења биће мањи за 191 у односу на 2011/2012. годину. Од 2009. године до данас затворено је око 50 подручних школа. Упозоравајући је и податак да је 2012/2013. године уписано свега 9 901 ученик у први разред, што је од 1996. године најмањи број уписаних.

Табела 6. Ученици основних школа у Републици Српској по разредима у школској 2012/2013. години

Укупно	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
99 180	9 901	10511	10674	10721	10849	11278	11778	11700	11768

Извор података: *Саопштење статистике образовања 2012*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Анализирајући број ученика по разредима и даље се наставља тренд укупног смањивања школске популације, посебно јер се у први разред посљедњу деценију уписује знатно мањи број ученика у односу на број ученика који завршавају основно образовање. Тај тренд ће се и даље наставити, па се може очекивати и смањивање укупног основношколског контингента.

Табела 7. Наставно особље основних школа 2011.године у Републици Српској

	Укупно	Са пуним радним временом	Са непуним радним временом	Наставници I – V разреда	Наставници VI – IX
Укупно	8 361	6 743	1 618	3 455	4 322
Редовне осн. школе	8 282	6 665	1 617	3 420	4 297
Осн. школе за дјецу са пос. потр.	79	78	1	35	25

Извор података: *Саопштење статистике образовања 2012*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Према подацима у табели, уочљив је знатан број запосленог наставног особља са непуним радним временом. Ријеч је о мањем фонду часова у школама што је посљедица смањеног броја одјелења и

ученика. Такође, број запослених се и даље повећава насупрот константном смањивању броја ученика. Тај парадокс резултат је потреба за наставним особљем са непотпуним нормама часова.

Пратећи везу између образовања и тржишта рада, тренутно је на тржишту рада најтраженији образовни кадар: наставник разредне наставе, наставник математике, наставник техничког образовања, наставник физике, те све више наставник руског и наставник њемачког језика. Остали образовни профили су неопходни тржишту рада у врло малом броју. Како ће се кретати однос образовања и тржишта рада у наредном петогодишњу, показаћемо на примјеру образовања наставника разредне наставе у Српској.

У наредном петогодишњу (2012 – 2017) око 780 наставника разредне наставе ће стећи услове, поступно, за одлазак у пензију. У истом периоду смањиће се број ученика у основној школи у тој мјери да ће нестати потреба за око 250 наставника разредне наставе у наставном процесу. Истовремено, према досадашњим трендовима броја уписаних и дипломираних наставника разредне наставе, сваке године дипломира у просјеку њих око 300. Простом рачуницом се може констатовати да ће тржиште рада бити презасићено овим образовним профилем и да је неопходно образовање наставника за основну школу прилагођавати потребама тржишта рада и пројекцији кретања основношколске ученичке популације.

Табела 8. Ученици средњих школа Српске по разредима у школској 2011/2012. години

Укупно	I	II	III	IV
50 454	13 877	13 339	14 062	9 176

Извор података: *Саопштење статистике образовања 2012*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Квалитет у **средњем образовању** треба да се обезбједи увођењем стандарда. Они треба да буду у складу са националним стандардима развијених земаља. Ниво знања и вјештине у оквиру исте квалификације морао би бити исти, без обзира на путеве којима се оно

стиче. Социјални партнери су обавезни да поставе неопходне захтјеве и садржаје одређене квалификације. Компатибилност наших стандарда знања за поједина занимања са међународним конвенцијама је неопходна, због еквиваленције диплома.

Број ученичке популације у средњим школама Српске, привидно, још не показује пад као у основном образовању. У овом сегменту образовања присутан је и упис ученика за ванредно школовање (образовање одраслих), што у одређеном броју повећава укупан контингент средњошколске популације за око 5%.

Табела 9. Наставници и сарадници средњих школа Српске
у школској 2011/2012. години

	Свега	На неодређ. вријеме	На одређено вријеме	Са непуним рад. времен.	Еквивалент пуне запосл.
Наставници	3 981	2 671	208	465	3294
Стручни сарадници	235	215	16	1	232

Извор података: *Саопштење статистике образовања 2012*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Број наставника у средњим школама Српске је 3 981, што је за око 900 више у односу на период од прије пет година. Однос броја наставника према броју ученика је 1:12,7, што је неповољније у односу на претходни петогодишњи период (1:15,3).

Високо образовање представља посљедњи циклус и највишу фазу у образовном циклусу. Прво ограничење представља укупна величина популације. По правилу, на високо образовање се уписују лица са навршених 18 или 19 година, тако да величина ове кохорте представља максимални потенцијални број уписаних студената. Док се до 2008. године до 50% ове генерације уписивало на високообразовни студиј, посљедњих година тај број је знатно повећан. Тако, на примјер, средње школе у четворогодишњем образовању завршава око 9 000 ученика, а у прву годину студија на свим високошколским установама

уписује се око 12 000 студената. Овај драматични пораст није само резултат повећања уписних квота, већ и уписивање студија генерација које су раније завршиле средње школе. Међутим, мора се имати на уму да ће се према свим показатељима виталне статистике код нас, у наредних десетак година величина генерације која уписује студиј смањивати константно, као искључива посљедица демографије.

Табела 10. Студенти према врсти високошколских установа у Српској академске 2011/2012. године

Високошколска установа	Укупно	Стари програм	Болоњски програм
Високе школе	6 036	142	5 894
Универзитет у Бањој Луци	17 561	3 229	14 332
Универзитет у Источном Сарајеву	11 850	2 021	9 829
Слобомир П универзитет	1 053	144	909
Универзитет Синергија	2 073	1	2 072
Универзитет Алеирон	4 050	-	4 050
Универзитет за пословне студије	2 217	-	2 217
Универзитет за пословни инжењеринг и менаџ.	516	-	516
Независни универзитет Б. Лука	695	-	695
Теолошки факултети	496	56	440
Свега	46 547	5 593	40 954

Извор података: *Демографски билтен – високо образовање*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука, 2012.

Ако би се посматрао тренд повећања студентске популације у високошколским установама, онда је он у протеклих четири године

(2007/2008 – 2011/2012.) имао врло брз пораст, за 11 448 студената, или за 32%.

Табела 11. Наставници и сарадници високошколских установа у Српској академске 2011/2012. године

Звања	Укупно	У еквиваленту пуне запослен.	Са пуним радним времен.	Са непуним радним времен.
Доктори	1 424	1 065	840	584
Магистри	694	583	512	182
Специјалисти	95	54	15	80
Остали	576	472	411	165
Свега	2 789	2 174	1 778	1 011

Извор података: *Саопштење статистике образовања 2012*, Републички завод за статистику РС, Бања Лука

Број запослених на високошколским установама још не задовољава стандарде у оквиру високог образовања и принципа Болоњског процеса.

Веза између високог образовања и тржишта рада у последње вријеме улази и у жариште политичких расправа. Као што је већ случај у развијеним земљама, и у Српској лица са високом стручном спремом уопште имају већу вјероватноћу да ће партиципирати на тржишту рада. Истовремено, стопа незапослености за лица са нижом и средњом стручном спремом много је виша од стопе незапослености лица са високом школском спремом.

Иако у поређењу са међународном заједницом Српска нема висок удио студената у популацији, број студената се у протеклој деценији повећао са двадесетак на близу четрдесетак хиљада (не рачунајући апсолвенте). Међутим, овај пораст броја студената није уравнотежено захватио све типове студија и видове студирања. Раст броја студената није равномјеран у свим научним подручјима. Већина нових капацитета отворена је у подручју друштвених и хуманистичких наука. Тиме се погоршава и неусклађеност профила струковног средњег образовања и високог образовања. Евидентно је да су уписне

квоте високошколских установа у Српској протеклих година рефлектовале у значајној мјери попис жеља, а не захтјеве на тржишту рада за појединим образовним профилима високообразованих стручњака. Могуће је констатовати да уписна политика која би уважавала захтјеве тржишта рада не постоји на нивоу темељног приступа у одређивању уписних квота. Томе дјелимично доприноси непостојање механизма праћења стопе запошљавања појединих високообразовних профила и повратног информисања система високог образовања и шире јавности.

Закључак

У развијеном друштву главни развојни ресурс је људски капитал, а његов квалитет битно одређују образовање и васпитање. Образовање и васпитање треба да допринесу одрживом националном развоју и трајном развоју појединца. Због тога све развијене земље сматрају образовање националним приоритетом, те примјењују оне стратегије развоја образовања и васпитања које највише доприносе економском, социјалном и културном развоју друштва.

Налазимо се у периоду када је након скоро десетогодишње експанзије достигнута горња граница у броју лица која уписују студиј, а сваки даљи пораст ће бити везан за стање система предшколског, основног и средњег образовања, посебно из демографске перспективе. У том смислу је потребно паралелно радити и на реформи система свих сегмената образовања, тј. на његовој вертикалној проходности према вишим нивоима образовања, јер је то најбољи путоказ изградње друштва знања.

Квалитетно и перманентно образовање је неопходно свим слојевима становништва не само због економских мотива, већ и због потребе укључивања у нове техничко-технолошке процесе који се невјероватном брзином развијају и утичу на општи напредак друштва и његово мјесто у свијету.

Веза образовања и тржишта рада у посљедње вријеме улази у жариште политичких расправа. Више је фактора због којих је образовање стављено у такав положај. Као прво, образовање је један од

главних фактора важних за стварање савремених економија утемељених на знању. Образовање и улагање у образовање се тако истиче у стратешким документима попут Лисабонске стратегије (European Union, 2000). De la Fuente (2003) оцјењује да би пораст просјечног нивоа образовања за једну годину у ЕУ у дугорочнијем периоду повећао производњу за 9,3 %. Ако се узме у обзир ефекат вишег нивоа образовања на стопу партиципације на тржишту рада и стопу незапослености, могући утицај на укупан БДП још је нешто већи. Коначно, уз позитивне ефекте на раст и развој, образовање се истиче као приоритет и због његовог потенцијала за „социјално укључивање“, односно пружање додатних прилика искљученим, незапосленим и сиромашним. Другим ријечима, експанзија формалног и неформалног образовања може умањити проблеме високе незапослености и пораста друштвене поларизације, посебно у развијеним земљама.

Литература

- Burnett N. & Patrions, H.A. (1999). *Education and the changing world economy: the imperative of reform Prospects*. Geneve: IBE.
- De la Fuente, A. and Ciccone, A. (2003). *Human capital in a global and knowledge-based economy*. <http://pareto.uab.es/wp/2003/56203.pdf>.
- Херера А. и Мандић, Р. (1989). *Образовање за 21. стољеће*. Сарајево: Свјетлост – Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Недељковић, М. (1994). *Образовање и развој, Образовање и друштво*, књига 1, Београд.
- Пашалић, С. и остали (2006). *Демографски развој и популациона политике Републике Српске*. Бијељина: ИП Младост .
- Пашалић, С. и Драгосављевић, П. (2007). *Демографски развој школске популације и оптимализација мреже школа у Републици Српској*. Бања Лука: Министарство породице, омладине и спорта.
- Пашалић, С. (2012). *Демографски губици у БиХ 1991-2011*. Бања Лука: Републички центар за истраживање ратних злочина Републике Српске.
- Пашалић, С. (2010). *Демографски контингенти младе популације Републике Српске – изазов за високо образовање. Зборник радова*. Бијељина: Универзитет Синергија .
- Пашалић, С. (2009). *Демографски потенцијали школске популације као компоненте друштвено-економског развоја Републике Српске. Зборник радова*. Београд-Дивчибаре: Универзитет у Београду.
- Пашалић, С. и Пашалић, Д. (2012). *Управљање људским ресурсима у туристичким предузећима. Зборник радова*, Источно Сарајево: Универзитет у Источном Сарајеву. *Саопштења - статистика образовања*. Бања Лука: Републички завод за статистику.

Stevo Pašalić, Momčilo Pelemiš, Darko Pašalić

EDUCATION IN THE TWENTIETH FIRST CENTURY AS A RESOURCE OF REPUBLIC OF SRPSKA-CHALLENGES AND DILEMMAS

Summary

Every nation's economy and its long-term development depend entirely on the quality of its human resources. The system of education is a basic infrastructural assumption of growth and development as well as a system of transport, energetic system and etc. The concept of lifetime learning and development of human resources of one system includes and coordinates different forms of learning in all periods of life. Contemporary educational system consists of schools and no school organizations connected by partnership. School is not the only educational institution so the development of human resources of one country must not be reduced to the reform of the school system only. It is already difficult to predict which knowledge and skills will be necessary and required for the next ten years. In most of professions knowledge is doubling every few years which means that knowledge of each of us needs to be doubled every 2-3 years, just to "keep up" with changes and those not doing so will inevitably fall behind. Traditional schools and educational systems generally, quite inefficient and inflexible educational systems, educate average individuals and do not allow them to make a progress according to their abilities. At the beginning of 21st century we are faced with big changes: life, society and economy become more complex; the time in which we live is unpredictable; the nature of work is changing radically; more jobs no longer exist because of technological changes. Projected future of education as a resource in Republic of Srpska will have its foundation in learning to work (acquisition of new knowledge that can be practically applied) learning for living together(learning about others) learning of the existence(independent and critical thinking).

Key words: *educational system, resources, knowledge and skills, technological changes*